

Asia: VN/30163/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston kulttuuripoliittiseksi selonteoksi

Visio

Kannatatteko kulttuuripoliittisen selonteon visiota?

Kyllä / En. Jos ette, kuvaillkaa mahdolliset muutostarpeet.

Kyllä

Mahdolliset muutostarpeet.

-

Tavoitteet

Kannatatteko kulttuuripoliittisen selonteon neljää tavoitetta?

Kyllä, tavoitteet vastaavat omaa näkemystäni

Jos vastasitte en, kuvaillkaa tiiviisti mahdolliset muutostarpeet.

-

Toimenpide-ehdotukset

Tässä on lueteltu yhdeksän toimenpidekokonaisuutta. Mitkä raportin toimenpide-ehdotuksista ovat mielestänne kaikkein tärkeimmät ja kiireellisimmät toteuttaa? Valitse ensin yksi (1) haluamasi toimenpidekokonaisuus ja kirjoita sen jälkeen haluamasi toimenpide-ehdotukset alla olevaan tilaan kaikki peräkkäin. Valitse yhteensä enintään viisi (5).

Kulttuurin perusta tulevaisuuskestäväksi [1. Kulttuurin perusta tulevaisuuskestäväksi: Kuntien kulttuurikasvatussuunnitelmissa on isoja laatueroja ja niiden sisältöjä ja toteuttamistapoja tulee yhdenmukaistaa. Yhdenvertaisen kulttuurikasvatuksen toteutuminen vaatii valtakunnallista kriteeristöä sekä velvoittavuutta. Taide- ja kulttuurikasvatus on tärkeä osa lapsen ja nuoren monipuolisen maailmankuvan ja yleissivistyksen rakentumista. Tutkimukset osoittavat kiistattomasti, että laadukas taide- ja kulttuurikasvatus tuottaa merkityksellisiä kokemuksia, vahvistaa yleisiä oppimisvalmiuksia ja tulevaisuudessa tarvittavien taitojen kehittymistä. Lisäksi sen on osoitettu edistävän kouluviihtyvyyttä. Lasten ja nuorten lisääntynyt pahoinvointi on

yhteiskunnalle vakava haaste. Taiteen ja kulttuurin ennaltaehkäisevä hyvinvointivaikutus on syytä huomioida osana lasten ja nuorten kasvuympäristöä. Kulttuurinen osallisuus ehkäisee syrjäytymistä läpi elinkaaren. Observatorio korostaa yhdenvertaisten osallistumisen mahdollisuuksien parantamista taide- ja kulttuurikasvatukseen sekä toimijoiden välisen yhteistyön kehittämistä taide- ja kulttuurikasvatuspalveluiden tarjoajina. Suomen taidekasvatuksen observatorio iloitsee lasten saamasta huomiosta toimenpiteessä, mutta esimerkiksi toimenpiteet kulttuurin saavutettavuudesta jäävät ilman konkretiaa. Kulttuurin käsittäminen jokaisenoikeutena on hyvä asia, mutta on muistettava, että YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksessa alle 18-vuotiaiden oikeus kulttuuriin on linjattu omana kohtanaan. Siihen pitäisi selonteossa viitata ja siitä pitäisi lähteä. Kulttuurinen osallisuus on investointi lasten kykyyn toimia tasavertaisina yhteiskunnassa läpi elämän. Lapset ja nuoret on nostettava selkeämmin esiin läpi selonteon.

2. Kulttuurin tekijät avainasemassa: Selonteossa kannetaan huolta ”kulttuuri- ja luovien alojen työmarkkina-aseman vahvistamisesta”, entä ruohonjuuritason kulttuurintekijät? Jälkimmäisillä on ollut suuri merkitys Suomen kulttuurin kehityksessä ja tulee olemaan jatkossakin. Tasapuolinen kohtelu valtionrahoituksessa on keskeisen tärkeä tavoite taidekasvattajille. Tähän tarvitaan toimintamallien ja rahoitusinstrumenttien uudistamista.

3. Yhteistyön ja osallisuuden voima: Arvoverkkojen tukeminen ei sellaisenaan riitä, tarvitaan uusia indikaattoreita ja tutkimusta. Toimenpiteessä linjataan, että ”tuetaan erityisesti vähävaraisten ja muiden haavoittuvien ryhmien osallistumismahdollisuuksia kulttuuritapahtumiin ja harrastuksiin.” Tämä kohta on ristiriidassa selontekoluonnoksessa artikuloidun erityislahjakkuuksien lisäkoulutuspainotukselle, mikä tuottaa dikotomista ja epätieteellistä diskurssia lahjakkaiden ja lahjattomien välille. Lahjakkuutta on kansainvälisissä tutkimuksissa jo pitkään problematisoitu. Selonteossa ei myöskään ole tunnistettu esimerkiksi UNESCO:n taide- ja kulttuurikasvatuksen linjauksia, joihin Suomi on jäsenmaana sitoutunut. Linjauksissa taide- ja kulttuurikasvatuksen roolia ja merkitystä legitimoidaan demokraattisen yhteiskunnan kriittisenä rakentajana muun muassa seuraavilla vaikutusmekanismeilla: osallisuus, syrjimättömyys ja monimuotoisuuden kunnioittaminen taidekasvatuksen kaikissa muodoissa, jotka käsittelevät ja torjuvat kiusaamista, stereotyyppioita, kaikenlaista syrjintää ja vihamielisiä ennakkoluuloja, jotka yllyttävät rasismiin, muukalaisvihaan, vihamielisyyteen tai väkivaltaan (ks. UNESCO 2024). Yhteistyö ja osallisuuden voima -luvun ainoa konkreettinen esitys on lisätä yleisten saunojen käyttö työntajien kulttuurietuihin.

4. Yhteinen linja politiikassa: Observatorio on huolissaan siitä, että tässä eri sektoreiden politiikkatoimissa ei ole huomioitu perusopetuksen roolia kulttuuri- ja taidekasvatuksessa. Arts Equal -tutkimushankkeessa todettiin, että koulu on Suomen suurin kulttuurikeskus (Anttila ym. 2017). Koulun potentiaalia ei olla hyödynnetty. Observatorio esittää perusopetuksen viitekehyksessä taideaineiden aseman vahvistamista taidelajien monipuolinen kirjo huomioiden ja taide- ja kulttuurikokemuksiin osallistumisen mahdollisuuden parantamista kouluympäristössä ja eri oppilaitosten, harrastustoiminnan ja perusopetuksen välistä yhteistyön kehittämistä. Näitä osa-alueita tulee vahvistaa, koska taide- ja kulttuurikasvatuksen asema on heikentynyt perusopetuksessa.

5. Kansainvälistyvä kulttuuri: Kansainvälisyys on alan elinehto kaikilla tasoilla, niin tutkimuksessa kuin ruohonjuuritasolla. Suomalaisten tuottamien kulttuuri- ja taidekokemusten ja taidekasvatuksen tunnettuuden lisääminen kansainvälisesti on kriittisen tärkeää. Keskeisten kansainvälisten taide- ja kulttuurikasvatuskentän toimijoiden tunnistaminen ja kansainvälisen yhteistyön jatkaminen tarvitsevat jatkuvaa tukea ja hyväksyntää.]

Oma roolinne tulevassa toimeenpanossa

Millaisena näette oman tai edustamanne tahon roolin kulttuuripoliittisenselonteon toimeenpanossa?

Suomen taide- ja kulttuurikasvatuksen observatorion tehtävä on vahvistaa taide- ja kulttuurikasvatuksen tasa-arvoista saavutettavuutta, vaikuttavuutta sekä parantaa alan

yhteiskunnallista asemaa ja arvostusta. Observatorio osallistuu kansainväliseen taide- ja kulttuurikasvatuksen arvokeskusteluun ja soveltaa sen käytäntöjä, esimerkiksi Unescon linjauksia (mm. UNESCO Framework for Culture and Arts Education).

Observatorio aikoo valvoa ja vahvistaa tutkimusperustaista tietopohjaa sekä tutkimuksen ja käytännön työn yhteyttä kulttuuripoliittisen selonteon toimeenpanossa.

Observatorio toivoo, että selonteon toimeenpanoa edistävän toimikunnan kokoonpanossa huomioidaan niiden edustajien mukanaolo, jotka voivat tavoitteiden toimeenpanossa tuoda mukaan prosessiin aloja koskevan tutkimustiedon, taiteen alojen kansalliset visiot, UNESCO:n taide- ja kulttuurikasvatuksen linjaukset sekä kansallisen taide- ja kulttuurikasvatuksen kentän kokemustiedon.

Tiivistelmä näkemyksistä

Tähän voitte kirjoittaa mahdolliset muut kulttuuripoliittista selontekoa koskevat huomionne.

Observatorio haluaa nostaa esiin kolme huomiota kulttuuripoliittisen selonteon prosessia koskien.

1) Puutteet selonteon työryhmän edustuksellisuudessa

Valmistelevan työryhmän kokoonpano on ollut edustuksellisesti kapea ja prosessia koskeva keskustelu on ollut puutteellista. Kulttuuripoliittisen selonteon valmistelussa ei ole ollut edustusta Suomen taide- ja kulttuurikasvatuksen observatoriosta. Työryhmän kokoonpanossa ei ollut ainuttakaan professoria taiteen ja taidekasvatuksen tutkimuksen alalta. Toisaalta työryhmän jäsenten edustajien joukossa ei ollut myöskään ainuttakaan alle 40-vuotiasta, joiden elämänsäkaarelle selonteon esittämät keskeisimmät toimenpiteet sijoittuvat. Työryhmässä ei myöskään ollut lasten ja nuorten parissa toimivaa pedagogia tai ylipäätään lastenkulttuurin edustajaa.

Työryhmässä on ollut myös alueellisesti kapea edustus painottuen pääkaupunkiseudulla vaikuttaviin toimijoihin. Esimerkiksi Lapin, Jyväskylän ja Oulun yliopistoista, joissa taiteen/taidekasvatuksen tieteenalat eivät olleet edustettuina.

Selonteosta käyty keskustelu ei ole esimerkiksi ulottunut korkeakouluihin, joissa koulutetaan ammattilaisia ja tuotetaan tutkimusta laajasti taiteen ja kulttuurin kentältä. Näyttää siltä, että kulttuuripoliittisen selonteon valmistelussa koskevassa keskustelussa on keskitytty määrälliseen osallistamiseen laadullisuuden sijaan. Esimerkiksi kentän kriittisten realiteettien huomiointi, joita on laajasti käsitelty alojen kansallisissa visioissa, on jäänyt vähälle huomiolle.

2) Puutteet selonteon tietopohjassa

Selontekoluonnos pohjaa varsin kapea-alaiseen lähdetietoon, joka sisältää mm. CUPORE:n, THL:n ja Valtioneuvoston raportteja sekä AMK-lopputyön, mutta ei kuitenkaan taide- ja kulttuurikasvatuksen alan mittavaa kansallista ja kansainvälistä tutkimusta, joka vastaa suoraan selonteossa esitettyjen tavoitteiden toimeenpanemista koskeviin ilmiöihin ja mekanismeihin (ks. esim. Ilmola-Sheppard ym, 2021).

Observatorio katsoo, että tutkimusperustaisuuden puuttuessa selonteosta taiteen ja kulttuurin kenttä artikuloidaan kapeasti ja keskeistä yhteyttä kasvatus- ja opetussektoriin ei ole tunnistettu. Selonteossa ei ole hyödynnetty esimerkiksi UNESCO:n taide- ja kulttuurikasvatuksen linjauksia, joihin Suomi on jäsenmaana sitoutunut. Siinä taide- ja kulttuurikasvatuksen roolia ja merkitystä legitimoidaan demokraattisen yhteiskunnan kriittisenä rakentajana mm. seuraavilla vaikutusmekanismeilla: osallisuus, syrjimättömyys ja monimuotoisuuden kunnioittaminen taidekasvatuksen kaikissa muodoissa, jotka käsittelevät ja torjuvat kiusaamista, stereotyyppöitä, kaikenlaista syrjintää ja vihamielisiä ennakkoluuloja, jotka yllyttävät rasismiin, muukalaisvihaan, vihamielisyyteen tai väkivaltaan.

3) Kulttuurin toimijoiden kahtiajako

Selonteossa ei olla riittävästi tutkimustietoon nojaten huomioitu sitä, että taiteen ja kulttuurin saavutettavuuden sekä osallisuuden kokemuksen edistäminen jokaisenoikeutena edellyttää, että samalla tunnustetaan ja puretaan eriarvoisuutta tuottavia mekanismeja. Selonteon kuvauksissa tekijyys, osaaminen ja vaikuttaminen keskittyy markkinavetoisuuteen ja ammattilaisina toimiviin aikuisiin, kun samanaikaisesti lapset ja ”haavoittuvat ryhmät” ovat kuvattu passiivisina kulttuuritoiminnan kohderyhminä, joiden osallisuutta ”pyritään vahvistamaan”.

Selonteossa linjataan, että ”varmistetaan jokaisen oikeus osallistua taiteeseen ja kulttuuriin varhaislapsuudesta lähtien”. Jokaisen lapsen oikeus osallistua täysivaltaisesti kulttuuritoimintaan on kuitenkin jo kansainvälisiin sopimuksiin sidottu periaate, joihin Suomi on sitoutunut eikä tämän veloitteen artikulointi visiona ole tarpeen. Sen sijaan selonteossa tulisi keskittyä artikuloidaan lasten ja nuorten toimijuutta aktiivisina kulttuurin tuottajina ja osajina. Tämänhetkinen selonteko ohjaa keskustelun kulttuurin taloudelliseen tuottavuuteen ja kulttuurialan työntekijöihin, ei lapsiin ja nuoriin, joista kasvaa kulttuurin kehittäjiä ja käyttäjiä.

Kulttuuri ei synny ainoastaan kaupallista kulttuuria vientiä edistävien ammattilaisten käsissä. Selonteossa käsitellään ns. vapaata kenttää vain ammattitaiteilijoiden ansainnan näkökulmasta. Kolmannen sektorin työ puuttuu kokonaan. Selonteossa ei oteta huomioon järjestöjen, yhdistysten, kesäteattereiden, nuorisoseurojen, kuorojen, orkestereiden ym. toimimista kulttuurin tuottajana. Ne jätetään kuntien tehtäväksi ilman veloitteita tukea tätä työtä lain voimalla, kuten urheilun osalta on tehty.

Observatorio esittää huolen siitä, että taide- ja kulttuurikasvatuksen moninaiset opintopolut sekä laadukkaan pedagogisen toiminnan mahdollistava ammattilaisten koulutus ja työskentely-ympäristö jäävät kansainvälisen, tekijöiden kapeaa kärkeä korostavan kulttuurivientinäkökulman jalkoihin. Selonteossa muun muassa linjataan, että ”jokainen taide- ja kulttuurialan opiskelija saa opiskelujen kautta ammatillisen osaamisen yrittäjyyteen tai opettamiseen taiteen ja kulttuurin luomisen lisäksi.”

Selontekoluonnoksessa artikuloidaan myös erikseen tarve ”erityislahjakkuuksien lisäkoulutukselle”, mikä tuottaa eriarvoistavaa vastakkainasettelua ja epätieteellistä diskurssia. Lahjakkuutta on kansainvälisissä tutkimuksissa jo pitkään problematisoitu. Kysymys on enemmänkin siitä, ketkä pääsevät harjoittamaan taitojaan, sekä miten ja missä se tapahtuu. Tällaisella pieneen väestönsaan kohdistuvalla tavoitteella, joka perustuu vanhanaikaiseen olettamukseen lahjakkuudesta ja kapeaan käsitykseen taiteen ja luovuuden muodoista tuskin vahvistetaan taiteen ja kulttuurin instituutioiden ja koulutuksen yhteiskunnallista legitimitettiin, jota nyt taiteen ja kulttuurin määrärahojen vähetessä valtion budjetista pitäisi nimenomaan vahvistaa.

Lähteet:

Anttila, Eeva; Jaakonaho, Liisa; Juntunen, Marja-Leena; Martin, Mari ; Nikkanen, Hanna M.; Saastamoinen, Riku & Turpeinen, Isto. (2017). Koulu: Suomen suurin kulttuurikeskus. ArtsEqual Policy brief 1/2017.

<https://www.artsequal.fi/documents/14230/0/Koulu+kulttuurikeskus+PB/6539bc7d-4c69-4d62-a90f-91a0d12fbe6b>

Ilmola-Sheppard, Leena; Rautiainen, Pauli; Westerlund, Heidi; Lehikoinen, Kai; Karttunen, Sari; Juntunen, Marja-Leena; Anttila, Eeva (2021). ArtsEqual : tasa-arvo taiteen ja taidekasvatuksen palveluiden suuntana. Taideyliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-353-042-3>

Metsälä, Susanna; Anttila, Eeva; Kauppila, Heli; Kleimola, Piia; Koskinen, Anu; Koskiniemi, Merja; Köngäs, Katja; Leinikki, Sikke; Lehmus, Jarkko; Punkki-Heikkinen, Riitta-Mari; Päivikkö, Ulla; Saarela, Sanna; Tucker, Arlene; Valta, Aleks; von Numers-Ekman, Katarina; Valkeapää, Juha; Ylikorva, Mette; Linjama, Eero; Paappanen, Pekka (2022): Esittävien taiteiden kasvatuksen ja koulutuksen visio 2030. Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-353-063-8>

Rosavaara, Katriina (toim.) (2022): Kuvataidekoulutuksen ja -kasvatuksen visio 2030. Taideyliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-353-436-0>

Saarikallio, Suvi; Huotilainen, Minna; Särkämö, Teppo; Toiviainen, Petri; Kujala, Teija; Erkkilä, Jaakko (2020): Suomalaisen musiikkikoulutuksen visio vuodelle 2030.

https://musiikkikoulutuksenvisio.fi/wp-content/uploads/2023/02/Visio-2030_raportti.pdf

UNESCO 2024. Framework for Arts and Cultural Education.

https://www.unesco.org/sites/default/files/medias/fichiers/2024/02/WCCAE_UNESCO%20Framework_EN_0.pdf

Maijala Sunna
Suomen taide- ja kulttuurikasvatuksen observatorio